

“Úgy hívogatlak a barbár zsvajban”
(Tóth Árpád: A tympanon istennőjéhez)

2014. június, V. évfolyam 2. szám
Megjelenik évente négyszer

„...választott mesterségem az írás”

Április 10-én, a Költészeti Fesztivál keretében az intézeti könyvtárban hallgathatták az érdeklődők Szabó T. Annát arról beszélni, hogy számára költőként és műfordítóként mit jelent és hogyan működik az írás mint mesterség.

Oktatónk, Baranyai Norbert moderátor első kérdésére – mit foglal magában a címben is szereplő idézet mint önmeghatározás? – Szabó T. Anna elsőként a mesterség és a képesség, készség éles elválasztására utalt: szerinte a készség mindenki-ben ott van, a mesterség viszont a tehetségre épül rá, ezért a tanulást, önképzést sosem lehet abbahagyni, kellene az inspiratív tanárok, kortársak, akik „vezetik a kezét” alkotás közben. Persze ehhez komoly elhatározás szükséges, hogy minden kétség ellenére újra és újra folytatni tudja azt, amit elkezdett. Azonban nem minden író alkot ugyanazzal a módszerrel: míg vannak, akik naponta meghatározott ideig „gyötrik magukat” az íróasztalnál, Szabó T. arról beszélt, hogy a verset az ő esetében nem lehet erőltetni, „facsarni”, mert a lírai szövegek nála ritmusra születnek. Ehhez kapcsolódóan említette meg az

álomverseket, álomszövegeket, hiszen ezek is hozzájárulnak egy-egy vers elkészültéhez: „félálomban nincs annyira kontroll alatt a szöveg”, ez ad lehetőséget egyrészt arra, hogy a vers „megszóljon”, másrészt az auditív alkotásra, tehát arra, hogy hallhatóvá váljon a vers egy picit darabkájá. A beszélgetést követve egyre erősebben alakulhatott ki a hallgatóságban az a meggyőződés, hogy Szabó T. Anna szinte önálló entitásokként, élő, lélegző teremtményekként tekint saját verseire: mint mondta, nem arra törekszik, hogy róla

és neki szóljon a szöveg, hanem hogy az „szóljon, legyen, éljen”, mert „a legjobb vers mögé nem kell odaállni senkinek”.

Az alkotásesztétikára vonatkozó kérdések és válaszok után a műfordításról esett szó. „Szép hűtlenség vagy gúzsba kötve táncolás?” – merült föl a klasszikus kérdés. A szerző szerint a modern verseket szikárságuk, egyszerűségük miatt nehéz fordítani, ő maga legszívesebben klasszikusokat, Shakespeare-sonetteket ültet át magyarra, egy felkérésre például a 75. szonett kilenc-

tíz változatát készítette el. Szóba került Beatrix Potter meséinek fordítása, melyek elkészítéséhez Szabó T. Anna a gyerekei segítségét is kérte, hogy megtalálják a szöveg magyar hangját (ami például a mesékben jelen lévő viktoriánus hátorzongatás miatt nem volt egyszerű), és ne legyen „papírízű” a szöveg. Ha már szóba kerültek a gyerekek, egy rövid felolvasás után Baranyai Norbert következő kérdése a gyermeklírára vonatkozott, és arra, vajon mi inspirálja Szabó T. Annát abban, hogy ilyesfajta szövegeket írjon. A válaszban arról hallhattunk, hogy ez az irodalomnak egy rendkívül felszabadító területe, jó játszani a nyelvvel, kipróbálni a teljesítőképességét, majd a kész verseket letesztelni a saját gyerekein.

A beszélgetés végén Szabó T. Anna új, megjelenés előtt álló kötetéből olvasott fel verseket, és hogy az addig elhangzottakhoz teljes egészében kapcsolódó és stílusos legyen a lezárás, a költőnk kijelentette: „ilyenkor jön rá az ember, hogy nem is ezt akarta megírni”.

Az irodalom egyetemi oktatása: hogyan és mit?

2014. április 4-én és 5-én igyekeztünk megvitatni az újraosztatlanná váló tanárképzés miatt felvetődő kérdéseket. A helyszín a síkfőkúti Soó Rezső Kutatóház volt, bízva abban, hogy a friss, hegyi levegő és az átlátszó vizű tó a mi gondolkodásunkat is megtisztítja. A csaknem harminc fő kijelölt célja az egyetemi irodalomoktatás módszertanának értő és konstruktív körüljárása volt.

A pénteki érkezést, szobafoglalást és együtt elköltött vacsorát egy ún. „curriculumépítő workshop” követte. Két részre osztotunk, s egy kitöltetlen, félévekre bontott órahálót – mely az osztatlan képzés (OMA) irodalom részét volt hivatott tartalmazni – tettünk teljessé a csoport elképzelései alapján. A két tervet egy-egy csoporttag ismertette. Alapvető dilemmaként merült fel, hogy érdemes e ragaszkodni az irodalomtörténeti korszakoláshoz, melyet végül mindkét csoport megtartott, azzal indokolva ezt, hogy a kerettanterv is e szemlélet és egyben szervezőerő jegyében épül fel. Abban is megegyeztünk, hogy az egyetemi irodalomoktatásban szükség van egy bevezető szemináriumra, melyen a hallgatók megtanulják a dolgozatok elkészítési szabályait. Közös elem volt még a populáris kultúra és a társművészetek megismertetése, az ifjúsági irodalom tanított tárgyként való beemelése és az iskolában használandó, életkor-specifikus nyelvhasználat elsajátítása. A különbségek főleg az arányokban és az elosztásban mutatkoztak meg. E feladat nemcsak azért volt hasznos, mert az ötleteken keresztül igyekeztünk közelébe férközni a sosem elérhető, ideális állapotnak, hanem mert miniatürizált formában bepillantást nyerhettünk a döntéshozás és az óraháló-alkotás nehézségeibe.

Szombat délelőtt Bényei Péter, a intézetünk oktatója vázolta az osztatlan tanárképzés tervezett felépítését a Debreceni Egyetemen, majd ugyanezt tette Molnár Gábor Tamás, az ELTE Irodalom Szakmódszertani Munkacsoportjának vezetője saját egyeteméről beszélve. A kínálózó összehasonlítás mellett tíz, előre felkért hallgató mondta el röviden a véleményét a magyar szakos képzésről.

Problémaként érzékeltük a 4+1-es és az 5+1-es, azaz az általános- és a középiskolai oktatói szakirány elválását. Az is megfogalmazódott, hogy van esély arra, hogy előbbit minimális létszámban válasszák, a többség inkább középiskolában képzelel a jövőjét, így a korábbi átjárhatóság helyett egyik oldalon hiány, a másik oldalon többlet léphet fel. Többen felvetették, hogy az egyetemen oktatott tananyag a középiskolával sincs teljesen összhangban, ott főleg világirodalmi hiátus figyelhető meg, de az általános iskolai korpusszal még inkább ez a helyzet, a kikerülő tanárjelölt úgy tanít egyes általános iskolai műveket, hogy legutóbb általános iskolásként forgatta őket. A beszélgetésből kirajzolódott, hogy a tanítási gyakorlatnak kulcskérdése a vezetőtanárral való viszony, akinek a habitusa és stílusa megszabja a jelölt elmozdulási lehetőségeit. Elhangzottak alapvetően elégedett s ezzel ellentétes vélemények is, de abban megegyezésre jutottak a felek, hogy érdemes lenne pontosabban meghatározni, hogy a vezetőtanárok ellenőrzése kinek a felelőssége, hogyan lehet a munkájukról visszajelzést kapni, s kinevezésüknek van-e időbeli korlátja. Mivel a magyar mellett különböző társszakkal rendelkező hallgatók voltak jelen, ezért lehetőség nyílt az egyetemi módszertani órák összehasonlítására. A földrajzosok méltatták kurzusaikat, s javasolták a szemléletességre tanításnak és a gyakorlatiasságnak az irodalmi módszertanba való beépítését. Utóbbival kapcsolatban felmerült, hogy a módszertani, egymásnak tartott miniórák helyett célszerű lenne „terepre” kimenni, s iskolákban gyakorolni.

E találka azért volt hasznos, mert több nézőpont (az ELTE, illetve a DE tanárjái, a DE mesterképzésének első, második évfolyamába járó diákjai, a már végzett hallgatóé, a diszciplináris magyar szakon tanulóé, a gyakorló tanaré) is megosztásra s megvitatásra került. Végzőként minden résztvevő bizakodásának adott hangot, hogy az elhangzott észrevételek s potenciális változtatási kísérletek a jövőben visszhangra találnak.

Az idei tanév második felében, május 5–8. között újra megrendezésre került az immár hagyományos magyar-olasz szakos együttműködéssel életre hívott szakhét. A négynapos rendezvény-sorozat remek alkalmat kínál a különböző együttműködések kialakítására, kikapcsolódást nyújtó programokra és új barátságok kötésére (s persze a korábbiak megerősítésére).

A hétfői nap a színház- és filmművészet iránt érdeklődő diákságnak kedvezett: nyitásként egy olaszos megmozduláson vehettek részt az érdeklődők, amelyen Paolo Sorrentino *La Grande Bellezza* (A nagy szépség) című filmjének közös megtekintésére nyílt lehetőség. A sort az esti órákban egy magyaros program folytatta, melyet a *DESZínház*, a Debreceni Egyetem négy társulatot (Szinláz Társulat, Alkalmi Társulat, Z. A. P., Confuse-A-Cat Ltd.) összefogó egyesülése mutatott be a nagyjéreműnek. Az előadás az országos méreteket öltő Okuláré Projekt részeként volt látható – a hivatalos „definíció” szerint a projektum független színházi műhelyek, amatőr és hivatásos színjátszó társulatok, civil közösségek összefogásával létrejött, város- és országhatárokat átívelő kortárs drámai felolvasóest-sorozat. A program lényege, hogy a felkérésre elkészített szövegeket ugyanabban az időben több helyszínen játsszák el, valamint beszélgetésre is invitálják a közönséget, majd internetes összekapcsolás révén osztják meg gondolataikat. Ezúttal Kókai János, Mozsik Imre és Korcsmáros András egyfelvonásos minidarabjai kerültek terítékre.

A keddi napon azzal a problémával szembesülhettünk, hogy egy ember sajnos nem szakadhat többfelé. Döntéshelyzet elé kerültünk hát, melynek ezúttal az underground-séta esett áldozatul. A túra mellett szavazókat Puskás István kalauzolta végig Debrecen legfontosabb underground helyszínein. Állítása szerint a legtöbb ilyen hely már gyakorlatilag megsemmisült, de ettől függetlenül mindig van mit megmutatni

a diákságnak és az érdeklődőknek. A másik program, mely miatt fel kellett áldoznunk a sétát, a VII. DEIK-vetélkedő és sütögetés volt a Nagyerdőn. Az egyetem irodalmi köre által életre hívott program már nagy hagyományokkal rendelkezik. Idén három csapat mérte össze a tudását három állomáson, s a megmérettetés során a csoportoknak szükségük volt lexikai tudásukra, mozgáskoordinációjukra, kreativitásukra és humorukra egyaránt.

Szerdán a szakhét játékos oldalát erősítette az irodalmi activity. Ugyanezen a napon vehettünk részt a programsorozat talán legnagyobb szabású eseményén, a KULTok after III-on. Az elnevezés is jelzi, hogy a rendezvény a *KULTer.hu* rendezte III. KULTok konferencia folytatásának tekinthető, amely idén a populáris kultúra medialitásával foglalkozott. Ezúttal Sepsi László moderálásával a popkultúrába átszivárgott freakesztetika témakörét vesézték ki (Dianne Arbuson át Marilyn Mansonig) a meghívottak egy a témaválasztásból adódóan meglehetősen bizarr délutánon, ám a meghívott vendégek (Szabó Orsolya, Gaborják Ádám, Györffy László) közreműködésével egy rendkívül színvonalas *beszélgetésnek* lehettünk fültanúi.

A csütörtök afféle levezető napnak is tekinthető: a délután folyamán a szintén komoly tradíciókkal bíró tanár-diák foci „vére menő” küzdelmeit tekinthette meg a siserehad. A kölcsönös egyetértés jegyében gyakorlatilag körbeverés történt, így a Fekete Lovag nyomán egy kollektív döntetlenben egyeztünk ki. A nap és a szakhét zárásaként került sor a fináléra, mégpedig a szakos keretében, ahol már a kötetlen szórakozás és közösségépítés volt a főszerep. Néhány játékos feladatot és tesztet követően a magyar szakos táncudás bemutatása is teret kapott. Az eseményhez a Felező Klub szolgáltatta a háttérrel, ezt ezúton is köszönjük nekik. Péntek hajnalban hazafelé tartva máris jóleső nosztalgiával gondoltam az elmúlt pár napra. Nagy-nagy köszönet a szervezőknek és minden résztvevőnek. Jövőre ugyanitt!

További szakhetes (szerkesztett) fotók találhatóak Sándor Attila *Légyapír* című Tumblr-oldalán: <http://legypapir.tumblr.com/>

Miért töltjük a hétvégét is az egyetemen?

Nagyon jó előadásnak kell lennie annak, amiért egy egyetemista feláldozza a hétvégére tervezett programjait. A *Független Képzőművészeti Tanszék* márciusban tartott tömbösített kurzusa nyilvánvalóan ilyen volt, tekintve, hogy számos diák döntött úgy, hogy a pénteki bulik és a ragyogó napsütés ellenére is részt vesz rajta. A több más egyetemen is megszervezett *Kortárs képzőművészeti kurzus* Debrecenben sem csak kreditpontokkal gazdagította a résztvevőket.

Eleinte valami egészen másra számítottunk: sétára a MODEM-ben, műalkotások elemzésére, esetleg filmvetítésre vagy kortárs képzőművészek életéről szóló anekdotákra. Mikor megtudtuk, hogy előadások lesznek, a lelkesedés kicsit alábbhagyott, ám a kedvetlenséget rögtön eloszlatta Menesi Attila bevezetője, melynek során megtudhattuk, mi a különbség modern és kortárs között, milyen környezetben kell helytállnia egy mai művésznek, és milyen eszközök állnak rendelkezésére. Aki esetleg abban a hitben élt, hogy a képzőművészet produktumai kimerülnek képekben és szobrokban, igencsak elcsodálkozhatott a lehetőségek végtelen tárházán (molínók, performanszok stb.). Szó esett kultúrpolitikáról is – habár a nyelvészet és az irodalomtudomány sem bizonyul könnyű pályának hazánkban, legalább azt megtudhattuk, hogy másoknak még ettől is rosszabb (hiszen ez olyan vigasztaló).

A kultúrpolitika, a képzőművészet sokszínűsége és egy underground nézőpont után Molnár Ráhel Annát hallhattuk, aki hallgatóként színvonalas előadást tartott a terek és a nem-terek mibenlétéről. Valószínűleg sokunknak meg sem fordult a fejében, hogy például utazás közben lényegileg nem-térben vagyunk, vagy hogy mennyire jól jönne az egyetem díszudvarára egy olyan hely, mint a bemutatott Libertér-projekt: egy a külvilágot teljesen kizáró térkapszula. Nem kevés szó esett a képzőművészet szociális problémákra (pl. hajléktalanság) adott válaszáról, ezzel is cáfolva az öncélúság vádját, mely valószínűleg minden bölcsész számára régóta ismerős.

Azon kitartó résztvevők, akik Mélyi József emlékművekről szóló előadására is maradtak, megtanulhatták, hogy mitől jó egy köztéri installáció, és jót mulathattak az elborzasztó ellenpéldákon. Sosem hittük volna, hogy ennyi nevetséges szobor van a világon – természetesen hazánk ebben is élen jár, remek példa erre a német megszállás emlékművének tervezete vagy a balatonfüredi Deák Ferenc-szobor. (Utóbbi egyébként tökéletesen alkalmas arra, hogy a legrosszabb napokon is harsány kacajra fakassza a mellette elhaladó járókelőt.) Ám megismerkedhettünk jó néhány olyan emlékművel is, amelyek egyszerűek, néha egyáltalán nem feltűnőek, sőt, akár láthatatlanok (pl. Jochen Gerz projektje), mégis sokkal hatásosabbak bármilyen monumentális, figurális alkotásnál.

Levezetésképpen Áfra János vezetésével, valamint némi sörrel és pizzával felszerelve beszélgetésbe kezdtünk a tanszéki könyvtárban, s csak a főépület zárása előtt öt perccel sikerült távoznunk. Másnap reggel Pál Rebeka *„Miért kellene félnünk egy kalaptól?”* című workshopján ültethettük gyakorlatba a tanultakat. Ez egyfajta csapatépítő tréningnek is bevált, hiszen közösen végzett feladatokkal indítottunk, például ketten rajzoltunk egy ceruzával, majd az elkészült műveket közösen elemeztük és képregénnyé formáltuk. Már ekkor megmutatkozott, mennyire tombol a fantáziánk, ám akkor szabadultak el igazán a dolgok, mikor a történetet el is játszottuk. Végül mindenki tervezett egy köztéri emlékművet (ezek általában jobban sikerültek az előző nap bemutatott elrettenő példákknál), megformáztuk agyagból, és elhelyeztük az egyetem parkjának különböző pontjain.

Egyáltalán nem bizonyult elvesztegetett időnek az egyetemen töltött hétvége. A kurzus egyszerre volt elgondolkodtató és szórakoztató, látókört szélesítő és közösséget építő is. Kifejezetten felszabadító érzés volt bepillantást nyerni mások szakmájába, hiszen általában annyira elmerülünk a saját feladatainkban, hogy nem jut időnk egyéb szemszögből vizsgálni a dolgokat. Valószínűleg ezek után más szemmel fogjuk nézni a kiállításokat, a szobrokat a parkban, és talán lesz alkalom arra is, hogy titokban kis agyagfigurákat rejtünk el valahol.

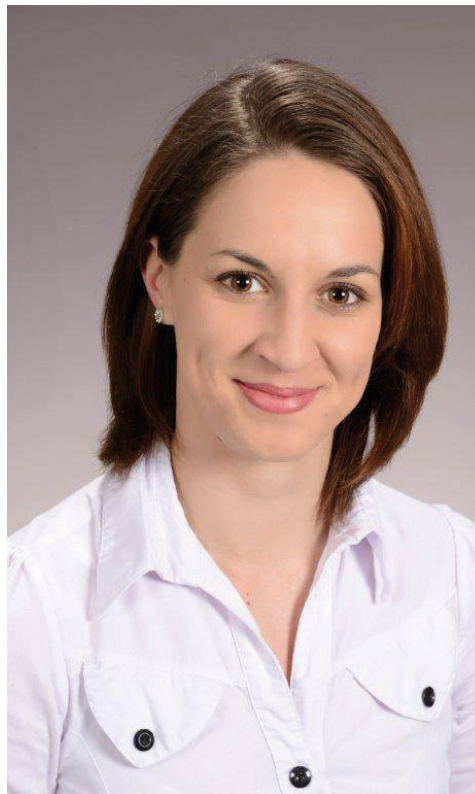
Mindig is a tanári pályára készültél, vagy időközben formálódott meg benned az elhatározás? Volt, amikor majdnem letértél az ösvényről?

Miután a mérlegelő képességem eljutott arra a fejlettségi szintre, hogy beláttam, hercegnői vágyaim nem valósulhatnak meg, a tanári pálya volt a célom. Ez az indíttatás az egyetemi évek alatt egyre erősebb lett bennem, és mióta a pályán vagyok, napról napra tudatosodik bennem, hogy szerencsés vagyok, amiért ez lett az utam. Természetesen nem fenékgig tejfél az élet az iskolákban sem, de a letérés gondolata meg sem fogalmazódik bennem. Nem is tudok olyan „munkát” elképzelni, ahol ennyire gyorsan érkezik egy-egy pozitív megerősítés az esetleges „hullámvölgyekben”. Hogy miért az idézőjelek? Amellett, hogy sok munkával jár a tanítás, a hétköznapi nem terhesek vagy izzadságszagúak, ahogyan azt a munka szó hallatán várná az ember. A diákjaim és a tantestületek olyan inspirálóak, hogy nincs is igazán esélye annak, hogy hullámvölgybe jussak.

Bár sikerült tanárként elhelyezkedned, mégis kacskaringósnak nevezhető az utad a szakmában: tanítottál angolt gimnáziumban, magyart és angolt általános iskolában (Derecskén), drámát angolul, s részt veszel egy nemzetközi érettségi programban is (IB Diploma Programme). Milyen tapasztalatokat szereztél e helyeken, milyen különbségeket érzékelteél a munkában a különböző intézményekben? Magyart vagy angolt szeretsz jobban tanítani?

Ez a másik ok, ami miatt szerencsésnek érzem magam, hiszen még a negyedik évemet zárom a tanításban, mégis sikerült sok területen tapasztalatot szerezni. A világeért sem jelenteném ki, hogy egyik vagy másik tantárgyamat jobban szeretem. A nyelvtanítást azért élvezem, mert a diákok nagyon könnyen motiválhatóak az angollal kapcsolatban, az eredmények hamar jönnek, és a mindennapokban is rendre megmutatkoznak. A magyartanítás komplex feladat, és azt hiszem, talán ez kínálja a legtöbb lehetőséget arra, hogy erkölcsi, életségű kérdésekről

beszéljünk. Nagyon sokat tanulok az órákon a diákoktól, és szeretem, ahogy a világok elkezdnek közelíteni egymáshoz egy-egy mű kapcsán. A drámaoktatás egy különleges szigete az életemnek, teljesen más kihívásokkal találkozom itt, mint a köztárgyi órákon. Sokkal hamarabb felszínre kerül az ember, több a konfliktus, így a munkafolyamat is intenzívebb. Alapvető pedagógiai vonatkozásban azonban nem látok lényegi különbséget a tantárgyaim között, a cél mindenhol az, hogy a lehető legtöbbet adjuk át egymásnak szakmai és emberi tekintetben is.

Nagy Ágnes magyar-angol szakon végzett egyetemünkön 2010-ben, ezután terveit megvalósítva gimnáziumi tanár lett, s jelenleg is az debreceni Ady Endre Gimnáziumban és a Tóth Árpád Gimnáziumban dolgozik.

Hogyan emlékszel vissza a magyar szakos időkre, az egyetemi évekre? Milyennek látod az akkori képzést, mennyiben készítette föl a középiskolai pályára, és mi az, amit nem tudott megtanítani?

Nagyon hálás vagyok az egyetemi oktatóimnak, mert a szakma lényegét, az irodalom szeretetét csak tovább erősítették bennem, ezt érzem a legfontosabbnak. Ez a cél egy középiskolában is. Nem az, hogy mindenkiből magyartanár legyen, hanem az, hogy elültessük a diákokban a vágyat, hogy levegyenek egy könyvet a polcra, olvassák és gondolkodjanak el rajta, képesek legyenek azt a saját életükre alkalmazni, egyéni véleményt alkotni róla. Az egyetemen sokféle szemlélettel találkoztam, de mindnek ez volt az origója: szeretni és tisztelni az irodalmat. A középiskolai pályára viszont alapvetően a középiskolai pálya készít fel. Minden egyes nap.

Mit üzensz a mostani és jövőbeli magyar szakos hallgatóknak?

Távol álljon tőlem, hogy nagy bölcseségeket fogalmazzak meg, nem is szeretnék, és valószínűleg nem is tudnék. Ha viszont már ez a kérdés, akkor egy üzenetemet mégis volna. Legyetek tanárok! Legyetek tanárok, de csak akkor, ha szívvvel-lélekkel dolgoztok, és tisztában vagytok azzal, mekkora felelősséggel jár ez a pálya. A tanítás csak hivatás lehet, nem működhet „nincs jobb ötletem” alapon. Ha ezt eldöntitek, akkor az egyik legszebb hivatást választjátok, szakmailag és emberileg is minden nappal magatok is tanulhattok valamit. Ennél többet pedig kívánni sem lehet.

Felfedezőúton Bloomingtonban

Amikor egy évvel ezelőtt megtudtam, hogy a Debreceni Egyetem és az Indiana University csereprogramjának keretében, valamint a Balassi Intézet Campus Hungary pályázatának köszönhetően elnyertem egy öt hónapos ösztöndíjat az Egyesült Államokba, azonnal lázas készülődésbe kezdtem. Úgy éreztem, ennek az amerikai tavaszi szemeszternek valami egészen rendkívülinek kell lennie, olyannak, ami számos szakmai újdonságot és érdekességet tartogat számomra. És valóban!

Alighogy megérkeztem Bloomingtonba, máris a New York állambeli Rochester Egyetem kognitív pszichológus kutatójának, Richard Aslinnak a vendégelőadását hallgathattam a csecsemők nyelvvelsajátításáról. Számos olyan, babákkal végzett kísérletet mutatott be, amelyeket nem sokkal később testközelből, az Indianai Egyetem tanszékein is megtapasztalhattam – akkor, amikor Lisa Gershkoff-Stowe babalaborjában jártam, vagy akkor, amikor heti rendszerességgel résztvevője lehettem Linda Smith kognitív pszichológiai labormegbeszéléseinek. Persze nemcsak ez, de a beszédkutató laborok világa is lenyűgöző: az ultrahangos gépi zöngéltetés éppen úgy, mint például a különféle nyelvekből vett beszédhangok ún. VOT értékeinek összehasonlító elemzése.

Újra egyetemistának érezhettem magam, mivel úgy döntöttem, a tanórákon is részt veszek. Volt valami varázsa annak, ahogyan a nálunk is használatos szociolingvisztika tankönyv szövege Joseph Clements szemináriumain megtelt étellel: az amerikai, arab, spanyol, portugál, török, japán és nigériai hallgatók egy-egy témakör kapcsán a saját anyanyelvükből vett eseteket sorolták. Az itteni diákoknak egyébként kevesebb tantárgyuk van, de nagyobb az óraszám, és több a beadandó dolgozat. Egy BA-s hallgatónak például hetente háromszor ötven perc fonetikája van, egy MA-snak pedig heti kétszer hetvenöt perc, és mellette még hetvenöt perc labor. A hangtani műszeres mérések gyakran az órákon történnek, vagy házi feladatként kell elvégezni őket.

Míg Amerikában az előadások és szemináriumok példaanyagában az indián (amerikai őslakos), illetve a pidzsin és kreol nyelvek teljes természetességgel jelennek meg, a távoli magyar „egzotikusnak” számít. Így nemcsak a hallgatók, de még az oktatók is nagy lelkesedéssel próbálták meg lejegyezni azt a magyar szolistát, amelyet átírási gyakorlatként Kelly Berkson fonetikáján olvastam fel hangosan. És persze a magyar hangrendszeréről is rengeteg kérdést kaptam.

Nagy öröömre nemcsak a magyar nyelvet, de azt a nyelvészeti szemléletet is volt alkalmam népszerűsíteni, melyet mi Debrecenben „társas-kognitív”-nak nevezünk. Május elsején a nyelvészeti tanszék „Sociolinguistics Reading Room”-jában tarthattam egy hosszabb előadást az amerikai nyelvész és pszichológus kollégáknak, hallgatóknak.

A tudományos előadások, a laborok és az órák látogatása, a konzultációk és a kutatómunka mellett igyekeztem az egyetemi életet is feltérképezni Bloomingtonban. Az Indiana University könyvtára világhírű, a hatalmas mennyiségű elektronikus formában kölcsönözhető folyóirat, könyv, film és hanganyag mellett számos épületben több emeletnyi nyomtatott állomány várja az olvasni vágyókat. Az egyetemi lap, az IDS (Indiana Daily Student) a szorgalmi időszakban naponta jelenik meg online és klasszikus, nagy ívekre vágott újság formájában egyaránt. Az egyetemnek saját mozija, színháza, múzeuma, temploma, szállodája, fodrászata, több koncertterme és sportcentruma van. Bloomington egy olyan egyetemváros, ahol a diákokat és a kutatókat mindig várja valamilyen tudományos vendégelőadás vagy ingyenes kulturális program, és persze bevásárlóközpontok, gyorsétkezdék, éttermek, szórakozóhelyek.

Ez után az Amerikában töltött szemeszter után a hallgatókat és az oktatókat is csak arra tudom biztatni, hogy bátran pályázzanak külföldi ösztöndíjakra, mert e „felfedezőutak” során olyan szakmai tapasztalatokban és személyes élményekben lehet részükhöz, amelyeket aligha fognak elfelejteni.

Néhány hete ért véget a Társas-Kognitív Nyelvészeti Kutatócsoportnak a DAB Nyelvtudományi Munkabizottsága és a DE BTK HÖK támogatásával szervezett *Nyelvkeletkezés és evolúció* című tavaszi előadásorozata. A rendezvénysorozat témája az emberi nyelv eredete, a kommunikáció és evolúció

volt. Az évek óta megrendezésre kerülő programok egyre népszerűbbek, egyre több érdeklődőt vonzanak, ami érthető, hisz idén például olyan neves előadók tartottak előadást, mint Pléh Csaba, Csányi Vilmos, Számadó Szabolcs, Pongrácz Péter, Szalontai Ádám és Garamszegi László Zsolt.

Nem véletlen, hogy a vendégek nagy része nem nyelvész volt, hiszen a kutatócsoport fontosnak tartja megismerni és felhasználni más tudományterületek, mint például az etológia, a pszichológia, a biológia eredményeit is. Pléh Csaba előadásában az evolúció során végbemenő agyi változások nyelvi hatásairól hallhattunk, valamint a személyközi versengés és együttműködés következményeiről. Csányi Vilmos az állati és emberi kommunikáció hasonlóságairól és eltéréseiről beszélt, valamint arról, hogy az emberi nyelv kialakulásáról csak úgy kaphatunk képet, ha a közösségek kialakulását előidéző, segítő folyamatokat tanulmányozzuk, hiszen az emberi nyelv egyik alapvető vonása a „társassága”, azaz hogy egy adott közösség használatában létezik.

Számadó Szabolcs a nyelv korai evolúciójára adott elméleteket ismertette, valamint értékelte, illetve bővebben kifejtette a toborzásra és a vadászat koordinációjára alapozott teóriáját,

amely szerint a nyelv kialakulása egy kétlépcsős folyamat, melyet a toborzás indított el, a vadászat pedig a komplexitását növelte. A kutya az egyetlen olyan domesztikált faj, amely már évezredek óta minden kultúrában jelen van, ezért az emberi csoportokba történő beilleszkedését egyféle fajok közötti kapcsolat, illetve az ezzel együtt járó kommunikációs kényszer jellemzi. Pongrácz Péter előadásában a kutya–ember kommunikációról tudhatunk meg többet az érdeklődők. Szalontai Ádám előadásában olyan kérdéseket vetett föl, hogy léteznek-e nyelvi gének, és ha igen, akkor ezek hogyan működnek, a nyelv kialakulása inkább néhány mutációnak köszönhető, vagy hosszú evolúciós folyamatok állnak-e mögötte.

Garamszegi László Zsolt a nyelvet mint biológiai replikátort mutatta be, és előadásában a hangsúlyt az állati kommunikációra, kiemelten a madárénekekre helyezte. Az utolsó, sorozaton kívüli ráadás előadást Mészáros Anna, szakunk hallgatója tartotta. Ő a nyelv és a zeneiség kapcsolatát járta körül, elsősorban a Bécsi Egyetemen zajló zenetudományi kutatásokra, valamint a X. EVOLANG konferencián szerzett tapasztalataira alapozva.

Az előadásokról készített videofelvételeket, és összefoglalóit megtekinthetik az érdeklődők az előadásorozat [honlapján](#). A kutatócsoport jövő tavasszal is tervezi folytatni az immár hagyománnyá vált programot, a Társas-Kognitív Nyelvészeti Kutatócsoport rendezvényeiről, eseményeiről pedig bárki kaphat értesítést, aki csatlakozik [Facebook-oldalukhoz](#), vagy feliratkozik [hírlivelükre](#).

Magyar szakos hallgatói blogok

Öt elsős BA-s hallgatónk (jelenlegi felállás szerint Dobi Frida, Kiszely Zsófia Kozma Valéria, Krek Norbert, Márton Boglárka) közös vállalkozása, a *Kultúrútvár* blog többféle műfajban igyekszik hírt adni a kultúra legkülönfélébb szegleteiről. Érdemes böngészgetni az üde és élénk szellemű bejegyzéseket!

<http://culturbuvar.blogspot.hu/>

BA-s hallgatónk, Bodnár Noémi érett és érzékletes stílusú, hangulatos énblogját szintén jó szívvel ajánlunk mindenki figyelmébe: <http://hessa.blog.hu/>

Aki egy markánsan női perspektíva csípős nyelvű, reflektív felmutatására kíváncsi, bátran szemegessen Mészáros Anna MA-s hallgatónk blogjáról, a *Nagyibugyiról*:

<http://nagyibugyi.blog.hu/>

Végezetül egy kis interpretátori kicsapongás végzett hallgatónk, Barna Péter klaviatúrájából – szellemes morfondírozás dalokról és szövegeikről, Lovasitól a 30Y-on, a Honeybeasten és Vastag Csabán át Odettig:

<http://aboutkategoria.blog.hu/>

Szkholion-lapbemutató és kultúrest

Március 11-én a Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézethez kötődő *Szkholion* folyóirat lapszám-bemutatója, a *SzkholionNight* nevű rendezvény programjainak színésége okán inkább volt kulturális estnek nevezhető. A *Szkholion*-est indításként Uri Dénes a folyóirat szerkesztőségének jelenlévő tagjait (Bényei Péter, Áfra János, Balajthy Ágnes, Gesztelyi Hermína, Jován Katalin) faggatta a folyóirat és az egyetem kapcsolatáról. A szerkesztőktől megtudhattuk, magát a folyóiratot az a törekvés hívta életre, hogy az egyetem tehetséges hallgatói számára első publikációs lehetőséget biztosítson. Ahogyan az intézet oktatója, Bényei Péter felelős szerkesztő hangsúlyozta, sok időt töltenek a szövegekkel: olyan visszajelzéseket próbálnak a szerzőiknek adni, melyek későbbi kritikai vagy tudományos pályafutásuk során segíti majd őket. Ezenkívül persze nagyon fontosnak tartják, hogy a lapnak ne csak felmutató funkciója legyen, de hídként szolgáljon az országos kulturális áramlatok felé is.

A szövegek válogatásának szempontjaiba is betekintést nyerhettünk: a folyóirat szerkesztőinek fontos, hogy kreatívan gondolkodó szövegekkel dolgozzanak. A *Szkholion* szerzőinek jó része nem feltétlenül abban a témában publikál, amelyben tudományos kutatást végez: az írások bár tükrözik szemléletüket, fontos a gondolkodás szabadságának megjelenése is. A lap színvonalas belső tartalma mellett a beszélgetésen szó esett a külső sajtóságairól is, hiszen, ahogyan a vizuális szerkesztő Áfra Jánostól megtudtuk, a *Szkholion* minden számában egy-egy fiatal kortárs képzőművészt ismerhetünk meg a borítókép és a vizuális betétek segítségével, illetve az adott hónap művészeivel minden esetben tanulmány is foglalkozik.

Az est a beszélgetés után Asbóth Balázs (Asy) slam poetry előadásával folytatódott. A fiatal slammer egy játékos salesman-jelenettel nyitott, hiszen kiderült, a rendezvényre éppen egy árusítói továbbképzésről szökött el, közönsége nagy öröme. A rendezvény záróakkordjaként Lapis József a FISZ és a JAK szerzőivel, Balázs K. Attilával, Farkas Arnold Leventével és

Nyerges Gábor Ádámmal művészetükről, újonnan megjelent prózaköteteikről beszélgetett. Irodalmi pályájuk indulása kapcsán Balázs K. Attiláról és Nyerges Gábor Ádámról is kiderült, hogy bár mindketten egy-egy virágzó irodalmi központban éltek (Balázs K. Kolozsváron tanult, míg Nyerges budapesti kötődésű), alkotói szempontból mégsem kapcsolódnak szervesen egyik szellemi kör munkájához sem. Farkas Arnold Levente bár már tízévesen is publikálta verseit, a „hazai” közönség örömmel hallgatta, hogy irodalmi tevékenységében a Debrecenben eltöltött egyetemi évekhez, a debreceni LÉK-hez is kötődik (s prózájában is több debreceni esemény, momentum elevenedik meg).

Mindhárom szerző új prózakötete valamilyen módon poszt-modern technikákat alkalmaz bizonyos szöveg-hagyományokon. Míg Nyerges Gábor Ádám *Sziránója* az *Iskola a határon* szféráját, töredezettségében pedig az *Esti Kornélt* idézi, Balázs K. Attila története, *A zöld fotel lakója* egy modern tudatfolyamként fogható fel, melyben egy regény a regényben struktúrával is találkozunk. A főszereplő, C., karosszékéből szeretné megírni a tökéletes regényt. Farkas Arnold Levente *A másik Júdás* című kötetének háttérszövegeként Koscsák Balázs, a *Szkholion* új számának kritikus a Bibliát jelölte meg. FAL számára valóban fontos a Szentírás, alapvető olvasásélményként szolgál neki, és ahogy mondta, írásában az foglalkoztatta, Jézus és Júdás története hogyan ölthetnek testet mai világunkban, a ma embere mit is kezdhet ezekkel a szerepekkel.

A *Szkholion* rendezvénye híven tükrözte a folyóirat köré épülő fiatalos közeget. A beszélgetéseket követően a szerkesztőség lilahagymás zsíros kenyérral, borokkal és saját készítésű süteményekkel is vendégül látta a jelenlévőket, a Forgotten Dreams zenéje pedig kellő hangulatfestéssel szolgált, így a programok utáni kötetlen beszélgetést is otthonossá varázsolta az inspiratív közeg.

(A szöveg a *Kortárs Online*-on megjelent *Keleti kultúrest* című írás szövegének átdolgozása.)

Kevés olyan város van, melynek változó arcait olyan emlékezetes irodalmi szövegek örökítik meg, mint Berlinnek: gondolhatunk itt Döblin *Berlin Alexanderplatz*ának örült, csupa zaj, csupa vitalitás metropoliszára, Christopher Isherwood félvilági dekadenciájára vagy Ian McEwan romvárosára. Persze fontosabbak számunkra a magyar nyelvű Berlin-szövegek. Még nem tettem meg egy lépést sem a Spree partján, mikor már tisztában voltam azzal, milyen tébolyult éjszakák teltek el Márai idejében a Westend méltóságteljes épületeinek falai mögött, elképzeltem a „szürke madár, régi berlini hátsódudvarokat” az *Emlékiratok könyvéből*, ízlelgettem a különös hangzású neveket Borbély Szilárd *Berlin–Hamletjéből*. A térpoétikai elméletek kedvenc metaforája, miszerint „olvassuk” a várost, sosem vált még számomra olyan elevenné, mint itt, ahol egy-egy utca bejárásakor a Nádasmondatok lüktetése vezet.

A Campus Hungary ösztöndíj keretében egy szemeszteren keresztül kutathatok a Humboldt Egyetemen. Bár hivatalosan nem kellett órákat felvennem, többre mégis szívesen bejárok, hiszen az európai irodalmak mesterszakon akadnak nagyon hasznos irodalomelméleti kurzusok. A ked-

venc tárgyam mégis az *Ungarische Landschaftslyrik* címet viseli – a magyarul alig, vagy csak a másodgenerációsok törtségével beszélő diákok Vajda- és Arany-értelmezéseit hallgatni egyszerre megható és nagyon tanulságos. A legszembetűnőbb különbséget a debreceni egyetemi élethez képest azonban a méretek jelentik: többszáz fős tömeg a menzán, ezek a Grimm Zentrum gigantikus, már-már bábeli könyvtárpépületében, s ahogy kisüt a nap, diákok lepik el a messzire nyúló füves területek minden négyzetméterét. Ez alól csak egyetlen kivétellel találkoztam: az pedig éppen a kicsike, szívemnek kedves magyar szak.

A monumentalitás egyébként is egyike Berlin legjellemzőbb, ám legkevésbé szerethető tulajdonságainak: a Reichstag hatalmas falai ugyanolyan ridegséget árasztanak, mint az Alexanderplatzot körülvevő szocreál monstrumok. Ez a város nem szép a szó hagyományos értelmében. Nem elegáns, mint Párizs, nem ősi, mint Róma, és sehol nem nyílik benne olyan lélegzetállító

panoráma, mint Budapesten a Duna mindkét partjáról: Berlin egyszerűen összeviszza, egyszerre ultramodern és jólesően lepusztult, múltjának láthatatlan, mert már földbe döngölt és elhordott maradványai között egyaránt megtalálhatóak a rokokó Monbijou kastélynak és Hitler Machtzentrumának kövei is. Berlin nem német település, és ezalatt nem azt értem, hogy tele van külföldiekkel (mint ahogy tele van), hanem azt, hogy külön kis városállamot alkot Németországon belül, a maga saját, jóval nagyobb szabadságot engedő szabályaival. Mondhatnánk, hogy ez az átutazók, a turisták, a cserediákok, a világvándorok találkozási pontja: miközben sokan egy teljes életet élnek le ugyanazon a környéken, melyért megszállottan rajonganak. Bemutatózó beszélgetésekkor a legfontosabb információ rólad mindig az, hogy

melyik körzetben laksz: minden Bezik nevéhez különböző szimbolikus jelentések sokasága tapad, s hogy ezek nemcsak a városmarketing, a lokálpatrióra sznobéria és az előítéletek szintjén mozognak, azt jól érezkelheti bárki, aki sokat közlekedik a városrészek között. Nemrég mintha az útikönyvek egyik anekdotája elevenedett volna meg, mikor a multikulti fellegvárának tekinthető

Kreuzbergben beültem egy török kávézóba, ahol fejkendő asszonyok és okostelefonjaikat nyomkodó turisták között bámultam, ahogy egy, a tegnapi buli után láthatólag éppen hogy csak kijózanodó, félmeztelen férfi magassarkúban sétál át a zebrán. Mindeközben az én otthonom, a lepusztult keletnémet művészanyagból két évtized alatt impozáns, mégis barátságos negyeddé átvedlő Prenzlauer Berg maga a polgári idill: biciklik, parkok, játszótérek, és rengeteg-rengeteg kislányok.

Valakitől azt hallottam, hogy legfeljebb három-négy hónap után véget ér az első szerelem, és az ember elkezd magát rosszul érezni Berlinben (is). Lassanként fény derül a multikulti egyensúlyának törekvésére, a nagyvonalú liberalizmus mögött rejlő porosz rendmániára. És persze ott az időjárás, mely néhány röpke napsütéses napot leszámítva mindig lehangoló. Ez esetben szerencsés vagyok, hogy ilyen kevés idő adatott meg itt számomra: én még szerelmesen fogok hazamenni.

„Nagyon szeretném zengeni a fordítók dicséretét!”

A címbe foglalt mondat emelte piedesztálra a fordítói tevékenységet a szóban forgó rendezvény moderátora, Balkányi Magdolna. Intézetünk (Tóth Judit által szervezett) Komparatistikai Műhelyének március 26-i kerekasztal-beszélgetésén Bényei Tamás, Gula Marianna, Puskás István és Szijj Ferenc fordítók disputáltak a műfordítás jelenlegi státuszáról.

A moderátor bevezetőjében a fordító kultúráközvetítő szerepét hangsúlyozta, majd a fordítói tevékenység történeti aspektusaira világított rá: eszerint a fordítás gyakorlatát gyakran egészítette ki az arról való teoretikus gondolkodás, ahogyan azt Luther vagy Wilhelm von Humboldt fordítói tevékenysége is szépen példázta. A '60-as, '70-es évek kultúratudományi fordulata, a fordítás kulturális kontextushoz történő kapcsolása és a célnyelvi kultúra felértékelődése ugyanakkor a fordítás fogalmának kitágulásához vezetett.

Ezt követően Balkányi Magdolna az iránt érdeklődött, hogy a beszélgetés résztvevői hogyan viszonyulnak a fordításelméletekhez, hogyan igyekeznek visszaadni egy szöveg idegenségét

saját anyanyelvükön, s beszélhetünk-e saját és idegen kultúra közötti hierarchiáról. Szijj Ferenc saját bevallása szerint kevésbé ismeri a fordításelméleteket, ám kiemelte, „egy kultúra egy másikhoz képest mindig válságban van”, abban az értelemben, hogy a lefordítandó mű a célnyelvi kultúrában hiánycikként jelenik meg. Bényei Tamás sem feltétlenül érzi az explicit fordításelméletek szükségességét munkái során: példának a dialektusok problematikus fordítását említette, melyek átadására nincsenek elméletek. Az ilyen eseteket Bényei Tamás szerint mindig egyénileg kell megoldani, majd hozzátette, hogy korántsem mindegy az sem, milyen nyelvről milyen nyelvre történik a fordítás. Anthony Burgess *Gépnarancs* című regényében például az orosz alapú nyelvhasználat magától értetődő módon hordozta magában az orosz nyelv kiváltotta interpretációs nehézségeket és az idegenségtapasztalatot az angol olvasók számára. A mű magyar fordítása ezzel szemben kevésbé hatékonyan közvetítette ezt a

belső idegenséget a szovjet rendszerben fölnevelkedett generációk számára (míg a fiatalabbak számára ismét működőképességű lehet).

Gula Marianna elmondása szerint James Joyce *Ulysses*ének újrafordításában szintén egy dialektus, az ír angol magyar nyelvre átültetése jelentette a kihívást. Szerinte ennek egyetlen magyar nyelvjárással való megfeleltetése, tehát az egységesítés nem megoldás, az csak rosszul kontextualizálná a történetet. A célnyelvi kultúra nagyban meghatározza egy-egy mű fogadtatását. Bényei elmondása szerint angol nyelven a Hrabal-fordítások kevésbé működnek, mint ahogy az általunk olyannyira propagált Esterházy- és Nádas-művek recepciója igen szegényes, szemben Márai, Szerb Antal vagy Szabó Magda írásaival.

A fordítások kánonon belüli helyét illetően a résztvevők egyet értettek abban, hogy ezek illeszkedhetnek az adott kultúra irodalomtörténeti kontextusához, gondoljunk például Arany János Shakespeare-átültetéseiére vagy Janus Pannonius latinból fordított műveire. Ami pedig az újrafordításokat illeti, Gula

Marianna álláspontja szerint ezek megítélése kettős, az *Ulysses* ugyanakkor finomodott, s a kulturális kontextus szempontjából pontosabb lett az újrafordítás által. E tevékenység előnyeit hangsú-

lyozta Balkányi Magdolna is: szerinte épp ennek köszönhetően újulhat meg, illetve él tovább egy szöveg. Bényei Tamás a műfordítás gócpontjaiként emelte ki az intertextusokat, s hogy a művekben az allúziók létrehozta háló megtartása bizonyul az egyik legnehezebb feladatnak.

A moderátor utolsó kérdésére, miszerint nyer-e a fordítás szakmai megítélést, és van-e jelenleg fordításkritika, a jelenlévők egyöntetűen nemleges választ adtak. Ennek okát Puskás István a magyar kritikairás sajátos helyzetében látta. Balkányi Magdolna zárszavában a Kortina kiadó gondozásában megjelenő, kétnyelvű Dichterpaare sorozatot mutatta be, melynek legújabb kötetében Szijj Ferenc és Peter Waterhouse kölcsönösen lefordított verseit olvashatjuk, végül pedig Goethe egy 1819-es szövegét felidézve – melyben a német költő az idegen szerzők őt inspiráló, alkotásra buzdító erejéről ír – zárta a Komparatistikai Műhely kerekasztal-beszélgetését.

Nyelvész csoportunk (név szerint: Győrffy Erzsébet, Kovács Helga, Mészáros Anna, Nagy Katalin, Bátori István, Nagy Máté és jelen sorok írója) április 28-án indult a Campus Hungary ösztöndíjprogram keretében szervezett helsinki útra, célunk pedig az egyetem finn tanszékének beható tanulmányozása, valamint természetesen a város felfedezése volt.

Bár maga az út zökkenőmentesen zajlott, már a megérkezéskor szembesülnünk kellett egy igen fontos problémával: ahogy lenni szokott, egyikünk sem nézett utána pontosan, hol is található a szállásunk, így körülbelül másfél órás bolyongás után sikerült végre eltalálnunk a hotelhez (amelyből egyébként – mint később kiderült – három is található a városnak ezen a részén, és persze senki sem a megfelelőhöz irányított minket). Az azonban már ekkor kiderült, hogy a finnek rendkívül segítőkészek, és mindenki nagyon jól beszél angolul.

Másnap ellátogattunk a Helsinkii Egyetemre (Helsingin Yliopisto), ahol körbevezettek minket, és megmutatták a gyönyörű könyvtárat, amelynek világos olvasósarkaiba és kényelmes foteleibe mindenki azonnal beleszeretett. Ez az egyetem a város legrégebbi és legnagyobb egyeteme, jelenleg mintegy 35000 diákot és 4000 oktatót tudhat a magáénak.

Április 30-án a finn tanszék egy workshopot szervezett nekünk, ahol lehetőségünk nyílt meghallgatni a névkutatásban elért eredményeiket – tanárokét és diákokét egyaránt –, s rengeteg érdekes ismerettel gazdagodtunk, mivel itt a névkutatás rendkívül sokrétű vizsgálódásokat foglal magába. Így például van, aki heraldikával foglalkozik, s olyan is, aki az internetes felhasználóneveket kutatja. Ezután Győrffy Erzsébet ismertette a Debreceni

Egyetem névkutatás terén elért eredményeit (többek között a [Magyar Digitális Helynévtár](#) részletes bemutatásával), majd az előadások lezárásaként egy fogadáson vettünk részt.

Még aznap délután kivonultunk az utcára a finnekkel együtt megünnepelni a vapput, mely náluk hatalmas ünnep. Az egész leginkább egy fesztiválhoz hasonlított: hangosan szólt a zene, az emberek pezsgőt és bort ittak, május 1-jén pedig piknikezéssel zárták le az ünneplést.

Városnéző kísérleteinket igencsak megnehezítette az időjárás, ugyanis többször is volt szerencsénk hóesést látni, ami minket nagyon váratlanul ért, ám az itt lakók, úgy tűnt, már megszokták a szélsőséges elemeket, hiszen semmi jelét nem adták annak, hogy furcsa lenne számukra a májusi hó: míg mi azon gondolkodtunk, hogy az első, közelben lévő boltban veszünk egy sapkát és kesztyűt, a finn gyerekek boldogan nyalták a fagyit az utcán. A hideg miatt főként beltéri programokat szerveztünk, így ellátogattunk a Kiasma Kortárs Múzeumba, ahol Alfredo Jaar kiállítását tekintettük meg, valamint körülnéztünk a KOTUS-ban, mely egy speciális archívum, s mivel rengeteg adatot tartalmaz a helynévkutatással kapcsolatban, lehetőség nyílt az egyéni kutatómunkára is.

A hét hamar elszaladt, de ez idő alatt is rengeteg élménnyel gazdagodtunk, hiszen bepillantást nyerhettünk a finn helynévkutatásba, nem is beszélve arról a hatalmas vendégszeretetről, amellyel az egyetemen fogadtak minket. A zord időjárás ellenére is sikerült megtekintenünk a város legfontosabb nevezetességeit, ráadásul a kulináris élvezetek sem maradtak el, mivel a rénszarvashúst is megkóstoltuk.

Architektonikus performansz

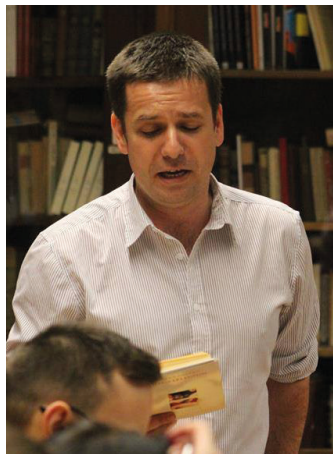
Egy napsütéses délután a MODEM előterében egyre csak gyülekeznek az emberek, magányosan lézengők, csoportosan érkezők, majd egy teljes osztály. Mindenki egy dolog miatt van itt március 20-án: a hónap műtárgya Kassák Lajos *Képarchitektúra* című műve. Ezért van itt a DEIK és a LÉK is, nekik köszönhetően performansz mutatja be a hónap műtárgyát. Kassák Lajos szerepében: Hepp Iván, Horváth Imre Olivér, Krivi Dóra, Marczin I. Bence, Somogyi Tibor. Gyűlünk a kép körül, a MODEM gyakornokainak (Pásztor Dóra és Uri Dénes), illetve művészettörténésének (Farkas Zsófia) köszönhetően találunk egy tárgyat: „Kassák Lajos író, költő, szerkesztő, festő és tipográfus, munkásmozgalmi aktivista, a nyugati áramlatokkal egy időben induló magyar avantgárd első számú alakja, »az egyszemélyes magyar avantgárd«. Nagy hatással voltak művészet- és világszemléletére az 1910-es évektől újonnan kibontakozó stílusirányzatok, mint például az expresszionizmus, a futurizmus, a dadaizmus vagy a szürrealizmus, melyekkel főleg külföldi útjain találkozott.

Irodalmi és képzőművészeti szervező munkáját az első magyar avantgárd folyóirat, a *Tett* 1915-ös alapításával kezdte. A

Tett betiltása után a *Ma* című periodika elindításával folytatta szerkesztői tevékenységét Több lap elindítása, illetve szerkesztése köthető a nevéhez, a fenti két folyóiraton túl például a *Dokumentumé* vagy a *Munkáé*. 1920-ban Bécsbe emigrált, itt indította újra a Tanácsköztársaság által betiltott *Mát*, amely 1925-ig a nemzetközi avantgárd egyik központi orgánuma volt.”

Aztán előállnak a Kassák Lajosok. Kassák Lajos vagyok! Kassák Lajos vagyok! Kassák Lajos vagyok! Kassák Lajos vagyok! Kassák Lajos vagyok! Majd babzsákokból épül a torlasz, lebomlik a babzsáktorlasz. Kijutunk az előtérbe, előkerül egy hangosbemondó, Kassák-versek. A ruhatárban konyhás néaninek álcázva kínálják Kassák mellé a kolbászt, hagymát, kenyeret. A Kassák Lajosok a bátortalanabbakhoz is odamennek. Kolbászt? Hagymát? Kenyeret? A kávézóba át, egy üveg sör mellett tovább kassákolnak. Gyanútlanul performanszba csöppent telefonáló gyanútlanul őt felhívónak megjegyzi: „Én azt hittem, már mindent láttam.” Kassák Lajost a Zöld Szamárban azért mégsem. A kört bezárjuk, ismét a kép előtt állunk, még egy Kassák-selfie, pózolj *Képarchitektúrával*. Szellemünket és testünket tápláltuk, és talán már mindent láttunk.

„A költészet mindenképp zenei kihívás”

A Fiala Írók Szövetsége és intézetünk *FISZbook* sorozatának részeként ismerkedtünk meg Csehy Zoltán költővel, műfordítóval, irodalomtörténésszel, a pozsonyi Comenius Egyetem oktatójával. Az esti társalgás a költő felolvasásával vette kezdetét. A jelenlévők hallhattak verseket a szerző korábbi

versgyűjteményeiből, valamint az új, néhány hónapja napvilágot látott *Nincs hová visszamennem* című kötetből is. Oláh Szabolcs cizellált, élvezetes kérdéseitől vezetve még jobban elmélyülhettünk Csehy Zoltán alkotásainak sajátságosságában, azok nem mindennapi megszerkesztettségében, képzetrendszerében.

Megtudtuk, hogy Csehy nagy csodálója az antikvitásnak, lenyűgözi őt az antik költészet antropológiai és formai gazdagsága. Elbeszélése szerint az antikvitás képes párbeszédbe lépni velünk (például a testről való beszéd élénkségével). Ennek érzékeltetésére jó példa lehet a *Hárman az ágyban* című – görög és latin erotikus

versek (újra)fordításait tartalmazó – kötete. Vendégünk azok közé a fordítók közé tartozik, akik igyekeznek a mai szövegvilág, szituációk és szókinccs szerint átadni az elmúlt évezredek írásos hagyományát.

Saját újabb szövegalkotó eljárásaiban személyes feladatának tekinti elrejteni a formát a formátlanságban, úgy, hogy egyúttal elősegítse a szövegek egyfajta zenei karakterének érvényesülését, és e köré a karakter köré építse a szavakat. Így válik a szöveg teste, egésze vonzóvá, a befogadók számára átélhetőbbé. Szó esett költészetéről rendkívüli retorikai mozgékonyaságáról, a testköltészeti nyelv erotikusságáról, metaforahasználatáról. A szó testet és lelket átjáró, összekuszáló performatív erejéről.

A diskurzus apropóját képezte, hogy a *Kreatív írás* szeminárium hallgatói is útravalót kaphattak a költőtől. Csehy Zoltán szerint az egyik legfontosabb, hogy ne csak tanítsák a különböző korszakok, stílusirányzatok versanyagát, hanem az egyetemisták képesek legyenek azokat applikatív módon elsajátítani. Erre a legjobb módszer, ha minél több költeményt írnak. Különböző minőségű írások fognak születni így, ám a lényeg az, hogy mindenki, aki komolyan veszi, újabb fénytörésekben szemlélheti és érezheti a nyelvet.

Kultúra, politika, emlékezet címmel rendezett könyvbemutatót május 20-án a Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, amely alkalommal négy új szakkönyvet – három konferenciakötetet és egy szövegkiadást – ismerhetett meg a közönség.

Bitskey István akadémikus nyitotta meg az eseményt: kiemelte, hogy a kötetek széleskörű együttműködések eredményeként jöttek létre, többek között a TÁMOP és az OTKA pályázataival, valamint az Universitas Kiadó és a Holland Nagykövetség támogatásával. Arra is felhívta a figyelmet, hogy a szakkönyvek olyan kutatási eredményeket tesznek közzé, amelyek

egyben az egyetemen több éve futó projektek részeként képezik.

A „*Politica philosophiae okoskodás.*” *Politikai nyelvek és történeti kontextusok a középkortól a 20. századig* címet viselő kötet kiindulópontja egy tavaly májusban megrendezett konferencia volt, a könyvet Horkay Hörcher Ferenc (Pázmány Péter Katolikus Egyetem – MTA BTK Filozófiai Intézet) ismertette. Bemutatásában kitért

a politikai eszmétörténet általános jellemzésére, valamint hangsúlyozta a kötet változatoságát, amely abból fakad, hogy a szerzők különböző tudományterületekről és módszertani megközelítéssel érkeztek. Összesen 22 tanulmányt válogattak be a szerkesztők (Fazakas Gergely Tamás, Miru György, Velkey Ferenc), Horkay Hörcher ezeket nem egyenként mutatta be, hanem inkább tendenciákat keresett a kötet felépítésében.

A 2010-ben elindult emlékezhely-kutatás eredményeit olvashatjuk a *Loci Memoriae Hungaricae* sorozat második kötetében (*A magyar emlékezhelyek kutatásának elméleti és módszertani alapjai*), amely nem csupán a módszertani alapokat tárgyalja, hanem immár egy konkrét emlékezhely – jelen esetben Mohács – vizsgálata is megtörténik a kötet lapjain. Szintén konferenciakötetről beszélhetünk, noha ebben az esetben rögtön két tanácskozási anyagával is találkozhatunk: a 2012 novemberében és 2013 tavaszán megrendezett konferenciák tárgyalták

a könyvbe gyűjtött kérdéseket. Mivel a könyv érzékelhetően két részre osztható, így a bemutatás is így történt: Imre László (Debreceni Egyetem) az elméleti kérdések kapcsán tartott jó hangulatú ismertetést, míg a mohácsi csata utóéletének sokoldalú feldolgozását B. Szabó János (Budapesti Történeti Múzeum) méltatta.

A rendezvény második felében a Debreceni Egyetem Néderlandisztika Tanszékének kiadványai kerültek a figyelem középpontjába. Elsőként Pusztai Gábor lényegre törő ismertetése következett a Holland-Magyar Kapcsolatok Kutatócsoport újabb

eredményeit közlő kötetről (*Történetek a Mélyföldről*). A Bozsay Réka szerkesztésében megjelent kiadvány 19 tanulmányt gyűjtött össze, amely a diplomáciatörténet, a peregrinációkutatás, a könyvészet és fordítás, a recepciótörténet és a gyarmatok kutatásának területére kalauzolja el olvasóját. Noha a kiadvány igen széles merítéssel dolgozik, mégsem dolgozták fel a kora újkori kapcsolattörténet egészét, an-

nak kiterjedt volna miatt, ám a kötet sikeresen mutatja be egyes területek áttekintését. Pusztai kiemelte azt is, hogy noha egyre változatosabb a kutatások tematikája, a peregrináció-történet továbbra is népszerű terület, amelyet a *Történetek a Mélyföldről* is kiválóan példáz.

A könyvbemutató utolsó tétele szövegkiadás volt, egészen pontosan egy 20. századi útinaplót adtak ki (*Szumátrától az orosz frontig. Radnai István első világháborús naplója*). Barta Róbert ismertetése bevallottan olvasótoborzó céllal hangzott el, így rövid részletek felolvasásával tarkította a kötet leírását. A teljes magyar fordítást tartalmazó, Pusztai Gábor gondozásában kiadott útinapló egy jellegzetes monarchiabeli karrierként induló életút átalakulását dokumentálja egészen 1916-ig.

Aki a kedd délutánjából el tudott csípni egy kis időt, izgalmas koncepciók megvalósulásáról hallhatott, melyek a remények szerint további közös munkához és kötetekhez vezetnek.

Kemény 200

A 19. századi regényíró, Kemény Zsigmond születésének bicentenáriuma alkalmából kétnapos tudományos és emlékkonferenciát szervezett a Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet. A rendezvényt S. Varga Pál professzor nyitotta meg, Kemény gondolkodói arcképének olyan elemeit tekintve át (az *audiatur et altere pars*, a másik fél meghallgatása és a sajáttal szembeni elfogultság felülbírálásának kívánalma), melyek ma sem veszítették aktualitásukat.

Ahogy a nyitóbeszéd jelezte, nem csupán a regényíró, hanem a publicista Kemény is a szakmai figyelem középpontjába került. Velkey Ferenc történész Kemény Széchenyi Istvánnal közös beszélgetéseinek történeti hitelességéről, valamint a naplóíró Kemény személyessé tett történelmének szelektálási elveiről értekezett. Imre László a politikai jellemrajzaiban konstituálódó Keményt vizsgálta, főképp arra kereste a választ, hogy az 1848–49-es eseményekben milyen szerepet játszhatott az 1844-es nyelvtörvény. Török Lajos előadásában az író forradalomról alkotott gondolatait értelmezve mutatott rá annak történelemszemléletére. Török szerint Kemény szembefordult a korabeli haladáselvű történelemfogalommal, s Kossuthtal vitázva kérdőjelezte meg, hogy a forradalom változást jelent a magyar történelemben. Kemény történetírás és történelmi regény különbségeiről vallott nézeteit exponálta Gyapay László, határvonalat húzva a nyitott történelem és a lezárt, kikerekített regény közé. Utóbbinak része az öntudatos történelmi hűtlenség, mert így felel meg a művészet fogalmának. Nyilasy Balázs amellett érvelt, hogy Kemény regényelméletét nem a korabeli, hanem a 20. századi filozófiai és poétikai gondolkodókkal kell összevetni a pontosabb megértés érdekében. Hansági Ágnes a *Pesti Napló* szerkesztőjeként működő báró olvasó- és irodalomfogalmát vizsgálta, a politikai és szépirodalmi tárgyú cikkek statisztikai változásait a társadalmi nyilvánosság szerkezetével összhangban mutatva be. T. Szabó Levente Kemény esszéről vallott nézeteit ismertette, s helyezte el a korszak folyóirat-kultúrájában és a tudomány szerkezeti szétदारabolódásának folyamatában.

A szépírói munkásságot is több előadás témájaként választotta, elsősorban a történelem és a tragikum kérdéskörére helyezve a hangsúlyt. Eisemann György kifejtette, hogy a regények tragikumát a bennük megjelenő történelem perfor-

málása során képződik meg, amelyben az átélhetőség és az elidegenedés katarzisz nélkül játszódik le. S. Varga Pál a káoszelmélet és a

szociogenezis terminusait applikálta a regényolvasásban, a megközelítés produktivitását *A rajongók* és az *Özvegy és leánya* című szövegeken mutatta be. Gönczy Monika a drámai szerkesztésű regények sajátosságaira hívta föl a hallgatóság figyelmét, s kifejtette, hogy a kor műfaji hierarchiájában úgy tudott feljebb lépni az emancipálódó regény, hogy dramatikussá lett. Műfaji kapcsolatokat tekintett át Szilágyi Márton is, aki a *Gyulai Pál* című regényt a megjelenés idejének kontextusában helyezte el, s a regényben fellelhető poétikai előzményekre, a dialógus- és a levélregény hagyományozódására tért ki. A Keményről monográfiát jegyző Szegedy-Maszák Mihály az először folyóiratban publikált, majd könyvformában kiadott *Ködképek a kedély láthatárán* című mű különbségeit vetette össze, hangsúlyozva az eltérő befogadási helyzetből adódó jelentésmódosulásokat. Pintér Borbála az *Özvegy és leányában* olvasható levelek felől tekintette át a regényt, míg Dobás Kata a tömeg pszichológiai definíciójának és *A rajongók* szereplői viselkedésének párhuzamaira mutatott rá. Bényei Péter a jungi archetípusok felől értelmezte az *Özvegy és leányában* olvasható anya-lánya konfliktust, míg Z. Kovács Zoltán a Kemény-szövegek házassági kapcsolatait tekintette át, kiemelve, hogy a házasságtörések etikai megítélését az olvasónak engedi át az elbeszélő. Kucserka Zsófia előadásában a nőalakok olvasásszociológiai megközelítését tárgyalta, melyben egy elfeledett irodalomtörténész, Langheim Irma Matild Keményről írott monográfiájának fontossága mellett érvelt. Somogyi Gyula a pszichoanalitikus és a feminista irodalomkritika elméleti keretében a nemkonstrukciókat és a „nő mint vágy” metaforát hozta felszínre a *Ködképek...* című regényben.

A konferencia betekintést adott a Kemény-recepció jelenlegi irányába, a regényíró, a publicista, a szerkesztő Kemény Zsigmondot, valamint az 1840–70-es évek irodalmi, politikai, történelmi folyamatait is segítette újragondolni. A rangos szakmai színvonal mellett a családias hangulat miatt is példaadó volt a disputa, amelyért a szervezőket, Bényei Pétert és Gönczy Monikát illeti elsősorban köszönet.

„Mert az idő eltűnik, mint nyíl vagy zuhogó patak...
vagy hogy is van az idézet pontosan.” – Borbély Szilárd

Mikor már nem frissül az emlékek tára. Amikor csak a múltban tovatűnt beszélgetések foszlányai visszhangoznak az elmében, újra és újra, némiképp kopva, módosulva mint egy végtelenségig hallgatott dallam. Ismertem, tanítványa voltam, ő pedig mesterem, vezetőm. S oly fájó e múlt idő.

Ki ismerte, vallja, nem volt egészen evilági, hétköznapi figura. Jelenléte, kisugárzása, egyénisége különlegessé, némiképp különccé tette. Alkalmasint elhagyta a köszönést, ám még véletlenül sem udvariatlanságból. Pusztán nem akarta megzavarni az embert: lassan lépdelt felé, óvatosan közelített tekintetének perifériájába. Néha kissé meghajtott derékkal, némiképp oldalt döntött fejjel,

szelíd, kedves mosollyal. Míg észre nem vette, míg rá nem nézett, nem szólt, csak szelíden figyelt. Nem akart alkalmatlankodni.

Tanítványai egyszerűen, tömören, ám sokatmondóan így emlékeztek óráiról: *élmény, megtiszteltetés*. Gyakorta idézett Horatiustól, Epiktétosztól, irodalmunk nagyjaitól, sőt olykor még a *Micimackóból* is. Az irodalmi ismeretek mellett megannyi értékkel

ajándékozta meg hallgatóit. Szelíd tanácsok sokaságát adta, köteteket halomra, szemináriumi zárására könyveket, folyóiratokat, cukorkát Húsvétra, csokoládét Mikulásra. Egyik Miklós nap alkalmához közeledve az egyetemi folyósón tudakoltam Tőle az aznapi szemináriumi óra témáját. Mosolyogva súgta: „Mikulásozunk.” Komolytalankodva kérdeztem: „Ki fog beöltözni?” Meglepődött, visszakozott. „Csak viccélődtem.” – nyugtattam. Az óra kezdetén a terembe lépve eltűnődött pár pillanatig. Kezében doboznyi csokoládé mikulás és folyóiratköteg. „Egy pillanat, és jövök.” – lépett ki az ajtón. Majd pár perc múlva tűzpiros, fekete rojtos török sipkával tért vissza. Mosoly kíséretével fejére tette, és így kívánt boldog Mikulást, miközben a csokoládét osztotta.

Különös gyermeki lelkesedéssel figyeltem, mikor beszélgetéseink során a múlt emlékeit mesévé szőtte. Játékosan imitált, fokozott mimikával, gyakorta nevetetett. Alkalmasint lágy, halk

hangján, fontolva, szinte súgta a szavakat, nehogy felsértse velük a sors vékony szövetét. Mesélt a 302-es iroda ódon nyomtató masinériájáról, mely által kötetek láttak napvilágot. Nostalgizált a harmadik emelet folyosóin lépdelve: felidézte a már letűnt takarítási módszer faforgácsot szóró ceremóniáját, annak bódító illatáradatát. Titkon elárulta, hogyan lehetett annak idején a főépület marcona biztonsági óreit kijátszva átmeneti albérlethiány okán a tanári irodákban éjszakázni. Kezdetét már nem tudom, ám egyszer arra eszméltem, levélváltásaink a XVIII., XIX. század régies nyelvezetét idézték. Könnyed, bohókás játék volt, s mi játszottunk.

Tétlenül állok a 302-es iroda homályában. Látom őt ott, emlékekbe révedve, magamban, ahogy tevékenyen számítógép előtt ül a székből, ír: levelet, mailt, „emilt”, ahogy hívta, szövegeket böngészve, hirtelen eszmélve, olvasó szemüvegét cserélve. Könyveinek ott feledett halmát szemléltem, elhagyott, kupak nélküli tollát, a tátongó úrt, a hiányt... Nem feledem, soha nem feledem, ahogy

ott ül, ahogy ülök vele srégen, mint nem oly régen, ahogy rá tekintek, szemébe, ahogy babrál a bordó kockás aszalterítővel. Merengve vállát, vagy feje búbját, haját vakarja, vagy szemüvege fölött kérdően rám tekint. Térdére könyököl, fejét lassan tenyerébe hajtja. Hallgat. Látom az arcát, barázdáit, szeme barna színét, szemüvegét, elkopott tokját, bekötött hüvelykujját. Mindig látni fogom, úgy, ahogy hogy volt, ahogy lassan súgott, formálta gondolatait, tanácsait, azokkal elmém, lelkem. Mint tévelygőnek utat mutatott.

Oly sokat kaptam tőle, s oly sokkal maradtam adós. Rengeteg támogatás, tanulságos beszélgetések, élmények emlékét őrzöm. Elmosolyodom, mikor rádöbbenek, senki mástól nem tanultam annyit magáról az életről, mint Tőle. Ha nem ismerhettem volna, én ma nem lennék az, ki vagyok. Míg élek, nem feledem, és örökké hálás leszek az időért, míg ismerhettem, míg tanítványa lehettem. Örök hálám és köszönetem Borbély Szilárdnak.

A 85. Ünnepi Könyvhét alkalmából a Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézethez kötődő új könyvek jelentek meg:

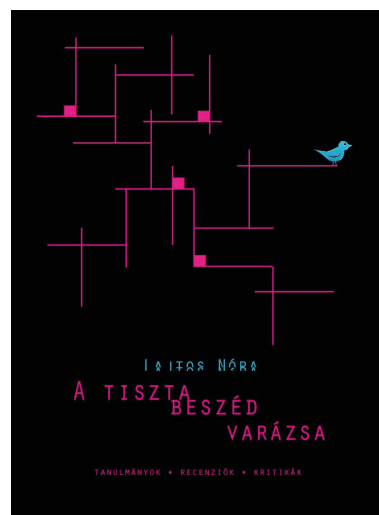
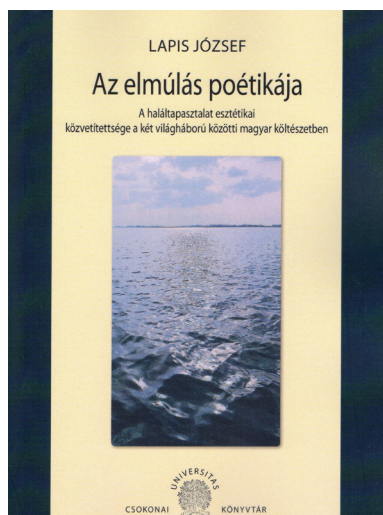
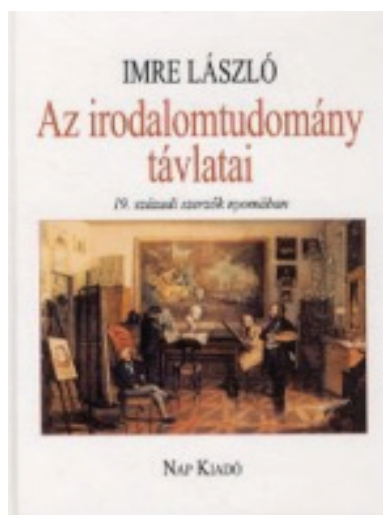
Imre László: *Az irodalomtudomány távlatai*

S. Varga Pál: *Az újraszöött háló – Kulturális mintázatok szerepe a felvilágosodás utáni magyar irodalomban*

Lapis József: *Az elmúlás poétikája – A haláltapasztalat esztétikai közvetítettsége a két világháború közötti magyar költészetben*

Lajtos Nóra: *A tiszta beszéd varázsa*

A szerzőknek ezúton is gratulálunk!

IMPRESSZUM

Kiadja: Debreceni Egyetem Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet;
Magyar és Finnugor Nyelvtudományi Intézet

Felelős kiadó: Dr. Debreczeni Artília, egyetemi tanár és Dr. Hoffmann István, egyetemi tanár

Felelős szerkesztő: Dr. Fazakas Gergely Tamás; Főszerkesztő: Dr. Lapis József

Szerkesztő munkatárs, tördelés: Farkas Evelin

Sablon: Lovas Anett Csilla; Logó: Nagy Nikolett

Fotók: 4. old: Áfra János, 8. old: www.irodalmijelen.hu

További információ, korábbi számok:

<http://irodalom.arts.unideb.hu>; <http://mnytud.arts.unideb.hu>